

جمع‌بندی سیره عقلا

❖ اول) سیر عقلا و نسبت آن با روزگار شارع به چندین صورت قابل فرض است:

یک) در زمان شارع سیره‌ای مستقر بوده است و دلیل داریم شارع آن را به طور خاص امضا کرده است.
دو) در زمان شارع سیره‌ای مستقر بوده است و در ضمن عمومات و اطلاقات، آن سیره امضا شده است.
سه) در زمان شارع سیره‌ای مستقر بوده است و دلیل داریم شارع آن را ردع نکرده است.
چهار) در زمان شارع سیره‌ای مستقر بوده است و دلیل نداریم شارع آن را ردع کرده و یا امضا کرده است.
پنج) در زمان شارع سیره‌ای مستقر بوده و دلیل خاص داریم که شارع آن را ردع کرده است.
شش) در زمان شارع سیره‌ای مستقر بوده است و شارع آن را در ضمن عمومات و اطلاقات ردع کرده است.
هفت) در زمان شارع سیره‌ای مستقر نبوده ولی بعدها این سیره پدید آمده است و دلیل داریم که شارع در زمان خود آن سیره را برای بعد از خود به طور خاص امضا کرده است.
هشت) در زمان شارع، سیره‌ای مستقر نبوده است ولی در ضمن عمومات و اطلاقات آن سیره امضا شده است.

نه) در زمان شارع سیره‌ای مستقر نبوده ولی بعدها این سیره مستقر شده است و دلیل داریم که شارع در زمان خود از آن مطلع بوده است و آن را نسبت به زمان بعد ردع و امضا نکرده است.
ده) در زمان شارع سیره‌ای مستقر نبوده ولی بعدها این سیره مستقر شده است و دلیل نداریم که شارع آن را ردع کرده باشد (در حالیکه بنا به اینکه شارع عالم به آینده است، از وجود آن سیره در زمان‌های بعد مطلع بوده و می‌دانسته که مردم بنا به ارتکازات خود به آن رجوع می‌کنند).

یازده) در زمان شارع سیره‌ای مستقر نبوده ولی بعدها این سیره مستقر شده و دلیل داریم که شارع آن را به طور خاص ردع کرده است.

دوازده) در زمان شارع سیره‌ای مستقر نبوده ولی بعدها مستقر شده و دلیل داریم که عمومات و اطلاقات شارع آن سیره را ردع کرده است.

سیزده) سیره‌ای که در زمان شارع مستقر بوده و بعدها دیگر بنای عقلا بر آن استوار نیست.

❖ دوم) برای فرض‌های هفت، نه و یازده می‌توان به امثال این روایات اشاره کرد:

فرض هفت:

«وَعَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُبَيْرِيِّ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَ اكْتُبْ وَبُثَّ عَلَمَكَ فِي إِخْوَانِكَ فَإِنْ مِتَّ فَأَوْرِثْ كُتُبَكَ بَنِيكَ فَإِنَّهُ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ هَرَجٌ لَا يَنْسُونُ فِيهِ إِلَّا بِكُتُبِهِمْ»^١

فرض نه:

«مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ النَّهْأَوَنْدِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَكُونُ فِيهِ حَجُّ الْمُلُوكِ نَزْهَةً وَحَجُّ الْأَغْنِيَاءِ تِجَارَةً وَحَجُّ الْمَسَاكِينِ مَسْأَلَةً. أَقُولُ: هَذَا غَيْرُ صَرِيحٍ فِي الْبُطْلَانِ وَلَا فِي الذَّمِّ بَلْ هُوَ إِخْبَارٌ مُحْضٌ أَوْ يُرَادُ بِهِ ذَمُّ الْمُقْتَصِرِ عَلَى هَذِهِ الْمَقَاصِدِ أَوْ الْكَرَاهَةُ وَإِنْ كَانَ مُجْزِئاً»^٢

فرض يازده:

«وَعَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنِ الْعَرْزَمِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُنَالُ فِيهِ الْمُلْكُ إِلَّا بِالْقَتْلِ إِلَى أَنْ قَالَ فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَصَبَرَ عَلَى الْبَغْضَةِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ آتَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صَدِيقاً مِمَّنْ صَدَقَ بِي»^٣

١. وسائل الشيعة، ج ٢٧، ص ٨١، ح ٣٢٢٦٣

٢. همان، ج ١١، ص ٦٠، ح ١٢٢٤٠

٣. همان، ج ١٥، ص ٢٦٣، ح ٢٠٤٥٥

یک بنای عقلایی

در بیان

در زمان شارع مستقر بوده است

دلیل داریم که به طور خاص امضا شده است (یک)

دلیل داریم که در ضمن عمومات و اطلاقات (ممکن است) امضا شده باشد (دو)

دلیل داریم که ردع نشده است (سه)

دلیل نداریم که ردع و امضا شده است (چهار)

دلیل داریم که در به طور خاص ردع شده است (پنج)

دلیل داریم که در ضمن عمومات و اطلاقات (ممکن است) ردع شده باشد (شش)

دلیل داریم که به طور خاص امضا شده است (هفت)

دلیل داریم که در ضمن عمومات و اطلاقات (ممکن است) امضا شده باشد

دلیل داریم که به این بنای عقلا در کلمات معصومین (ع) اشاره شده است ولی نه ردع شده و نه امضا شده است (نه)

دلیل نداریم که ردع شده باشد (ده)

دلیل داریم که در به طور خاص ردع شده است (یازده)

دلیل داریم که در ضمن عمومات و اطلاقات (ممکن است) ردع شده باشد (دوازده)

در زمان شارع مستقر نبوده است و
بعدها مستقر شده است

سیره‌ای در زمان شارع مستقر بوده است و
زمان بعد دیگر مستقر نیست (سیزده)